WYDAWNICTWA CENTRALNEJ BIBLJOTEKI WOJSKOWEJ

Nr. 6.

T. VII. R. 1929

VI

4. Wojskowe wiadomości bibljograficzne.

ARTYLERJA.

GEJNRICHS S. — *Bataljonnaja artillerija. Moskwa, 1928, „Wojennyj Wiestnik". Str. 124, 4 nlb. — C. B. W. sygn. 77.178/II.*

Wojna światowa wysunęła konieczność tworzenia artylerji towarzyszącej, gdyż artylerja dywizyjna nie mogła okazać należytej pomocy piechocie w natarciu. W myśl tego w wojsku sowieckiem powstała artylerja pułkowa. Artylerja ta jednak, składając się ze zwykłych dział polowych, nie czyni zadość wymaganiom stawianym artylerji towarzyszącej.

Wyposażono więc bataljon w pluton artylerji, złożony z 37-milimetrowego działka Rosenberga lub Maclina i 58-milimetrowego miotacza min systemu FR. (francusko-rosyjski).

Książka zawiera opis tego sprzętu, działoczynów oraz strzelania. Dalej mamy rozdziały omawiające cele artylerji bataljonowej oraz zadania przez nią wykonywane, jak również rolę tej artylerji w różnych rodzajach walki. W załącznikach podane są zestawienia danych liczbowych oraz tablice strzelnicze.

BIBLJOTEKARSTWO.

CHAZANOW A. — *Bibliotiecznaja rabota w rotie. Moskwa — Leningrad, 1929, Gosudarstwiennoje Izdatielstwo Otdieł Wojennoj Litieratury. Str. 94, 2 nlb. — C. B. W. sygn. 78.734/II.*

Jest to podręcznik bibljotekarski dla pracy w bibljotece kompanijnej. Zawiera on: zasady uzupełniania bibljoteki kompanijnej, formy i metody przenikania książek i gazet w masę żołnierską, zagadnienia pracy bibljotecznej w różnych okolicznościach wyszkolenia wojska (pobyt w obozie, manewry i t. p.), sposoby wyszukania i zorganizowania czytelników oraz technikę bibljoteki kompanijnej.

WYSZKOLENIE WOJSKA.

KONONOWICZ - GORBACKIJ W. — *Obuczenije strielkowogo wzwoda Moskwa — Leningrad, 1929, Gosudarstwiennoje Izdatielstwo Otdieł Wojennoj Litieratury. Str. 110, 2 nlb. — C. B. W. sygn. 78.502/I.*

Zadaniem książki jest danie ogólnych wskazówek celem wyszkolenia polowego plutonu strzeleckiego. Na początku autor daje ogólne wytyczne celów i zadań wyszkolenia plutonu, poczem szczegółowo przytacza, poczynając od przygotowania

a kończąc na omówieniu, cztery przykłady ćwiczeń na najbardziej typowe rodzaje działania plutonu, a mianowicie: natarcie, atak i obronę plutonu działającego w składzie kompanji oraz działania plutonu w ubezpieczeniu. Na końcu przytoczone jest zorganizowanie i wykonanie ostrego strzelania plutonu.

Ausbildungsvorschrift für die Artillerie (A. V. A.) Hft. 5. Bedienen der 10.4 cm. M. 15 Feldkanone. Der Kraftfahrhalbzug. Wien, 1929. Oest. Staatsdruckerei. Str. 86. — C. B. W. sygn. 37.052/I.

Nowy projekt regulaminu artyleryjskiego zaopatruje minister wojny w następujące pouczenie wstępne. „Skuteczny ogień bateryjny zależy od sprawnego i trafnego obsłużenia działa. Ćwiczenia w działonie stanowią dla obsady działa podstawową część wyszkolenia artyleryjskiego. Wyszkolenie to ma być prowadzone w ciągu całego roku. Ćwiczenia bateryjne należy zaczynać dopiero po całkowitem opanowaniu elementów wyszkolenia w działonie. Równocześnie z ćwiczeniami działonowemi ma się szkolić maskowanie działonu, budowanie schronu dla telefonu, obsady i amunicji, budowanie stanowiska działa oraz usuwanie uszkodzeń przy działach i samochodach. Przy wszystkich ćwiczeniach należy baczyć na poszanowanie i fachowe zużytkowywanie sprzętu i amunicji".

Tym wytycznym odpowiada treść nowego austrjackiego regulaminu artyleryjskiego.

SCHROTT LUDWIG, *Obst. — Die Vorbereitung auf die Wehrkreis-Prüfung Berlin, 1929, Mittler. Str. 236. — C. B. W. sygn. 113.455/II.*

Autor był przez szereg lat nauczycielem dla przygotowania wojskowych niemieckich do korpusowego egzaminu (Wehrkreis-Prüfung), w książce więc swej opiera się przedewszystkiem na osobitem doświadczeniu. Ponieważ — jak wiadomo — ukazują się corocznie rozwiązania dla zadań, stawianych w czasie egzaminów korpusowych, które pouczają, czego się podczas egzaminów wymaga, książka płk. Schrotta wskazuje drogę, którą należy kroczyć, aby w możliwie najkrótszym czasie zdobyć niezbędną sumę wiadomości. Zakresem swoim wykracza silnie poza wskazówki podane w swoim czasie przez płk. Cochenhausena w książce p. t.: *Die Kriegswissenschaftliche Fortbildung des Truppenoffiziers* (zob. Wojsk. Wiadomości Bibl. rok 1926, zesz. 2. str. 2) i stanowi bardzo cenny i praktyczny podręcznik dla przygotowujących się do egzaminu korpusowego. Wskazówki autora dotyczą metody uczenia się, rozkładu zajęć i partyj przedmiotów, ogólnych pouczeń o zakresie przedmiotów oraz zadań praktycznych z zakresu taktyki, służby polowej, służby saperskiej i z nauki o broni.

HAUGK V., MJR. — *Die Ausbildung der jungen Remonten auf Trense. Mit 12 Bildern v. Achenbach. Berlin, 1929. Mittler. Str. VII, 108. — C. B. W. sygn 37.221/II.*

Książka ta zawiera omówienie niemieckiego regulaminu służbowego z r. 1926, przy zużytkowaniu opracowań współczesnych pisarzy. Autor zamierza zapoznać przez nią wojsko z ogólnemi zasadami regulaminu, a równocześnie pogłębić ich znajomość wśród oddziałów. Dla przejrzystości zestawiono osobno cele wyszkolenia, rozwój tempa i chodu oraz ćwiczenia rozsypki i zbiórki. Rzeczowy wykaz ułatwia orjentację w treści książki; szereg zaś rycin uzmysławia plastyczniej wygląd ćwiczeń. Treść książki rozpada się na następujące ustępy: 1) wyszkolenie nowego remontu, 2) nauczyciel jazdy, 3 przebieg wyszkolenia, 4) wstępne ćwiczenia kawalerzysty, 5) umocnienie w postawie, w siedzeniu, w jeździe i t. d.

Unterrichtstafel für Gasschutz. Tafel 1 — 3. Berlin, 1929. Eisenschmidt. Tabl. 3 — C. B. W. sygn. 37.118/IV.

Tablice ćwiczebne dla ochrony przeciwgazowej składają się z trzech części; pierwsza tablica przedstawia żołnierza w pełnem oporządzeniu przeciwgazowem,

wskazując sposób noszenia wszystkich części składowych tego oporządzenia; druga tablica podaje obraz poszczególnych części ekwipunku przeciwgazowego, a trzecia ilustruje schemat oddychania. Oporządzenie przeciwgazowe składa się z maski węża oddechowego i z torby, zawierającej sprzęt przefiltrowujący wciągane powietrze oraz zapasowe części oporządzenia przeciwgazowego. Powietrze tedy wchodzi przez dół puszki filtrowej, przeczyszcza się przez kilka warstw filtrów i przez węża oddechowego dochodzi do nosa żołnierza, poczem przez wydechowy wentyl wydostaje się na zewnątrz. Tablice, chociaż jednobarwne, odznaczają się jednak wielką plastycznością rysunku, napisy zaś wyraźnie umieszczone orjentują bardzo dobrze o każdej części obrazu.

PROWADZENIE WOJNY.

SEECKT HANS V. — *Antikes Feldherrntum. Berlin, 1929, Weidmannsche Buchhandlung. Str. 35. — C. B. W. sygn. 37.223/II.*

Krótki, pełen talentu i szerokiego ujęcia odczyt omawia zagadnienia naczelnego dowództwa, jego istotę, formy i najwybitniejszych przedstawicieli. Wódz-władca, wódz wykonawca woli wyższej władzy państwowej i wódz w połączeniu z mężem stanu — oto według Seeckta typy wodzów, za przedstawicieli zaś tych typów uważa Seeckt Aleksandra Wielkiego, Hannibala, Caesara i Napoleona.

BINDER HEINRICH — *Spionagezentrale Brüssel, Berlin, 1929, Hanseatische Verlagsansalt. Str. 178. C. B. W. sygn. 113.989 II.*

Książka Bindera stanowi owoc żmudnych dwuletnich studjów, opartych na niemieckich i zagranicznych materjałach wywiadowczych. Wypadki, opowiedziane w niej, rozgrywają się na terytorjum belgijskiem w obrębie IV armji niemieckiej, której pozycje przylegały do granicy holenderskiej. Przywiedzione epizody, nie ujęte w żadną konstrukcyjną całość, rzucają niezmiernie ciekawe światło na metody pracy szpiegowskiej, na środki w niej stosowane, na głównych aktorów tej akcji, a przedewszystkiem na hart, bezwzględne oddanie sprawie i poświęcenie Belgów, zwalczających tą bronią znienawidzonych Niemców. Ten rys bohaterstwa, nie cofający się przed żadnym trudem i żadną karą, poświęcający dla sprawy narodowej najdroższe swe uczucia osobiste, majątek i życie — wywołuje też wyrazy szczerego uznania ze strony autora, który patrzy na to zjawisko ze stanowiska Niemca.

Dzięki dokładnym danym, zdobytym z lektury dokumentów urzędowych, wspomnień osobistych i z korespondencji poszczególnych uczestników, uzyskuje się niesłychanie ciekawy obraz tych zmagań, wobec których Niemcy mimo całej bezwzględności okazali się za słabi, a które w swej treści i skutkach przedstawiały jeden z groźniejzych elementów wojny. Opowiadanie, dotyczące Gabrieli Peti., Devosa, Franciszka Vincka, De Witta, Leona Parenta i t. d. — to kawałki historji ludzkości, tak krwawej w skutkach, a tak wzniosłej w motywach i w poświęceniu.

WEGENER WOLFGANG, *Vizeadm. — Die Seestrategie des Weltkrieges. Mit einer Uebersichsskizze. Berlin, 1929, Mittler. Str. VIII, 86. C. B. W. sygn. 114.076 II.*

Autora uderza fakt, że w czasie, gdy głównym przeciwnikiem była Anglja doprowadziły Niemcy tylko do jednej i to nieukończonej bitwy morskiej. Autor stawia więc sobie dwa pytania: albo nieuruchomienie morskich sił niemieckich było wynikiem braku odpowiednich dowódców, albo wynikiem specjalnego stanowiska niemieckiej doktryny wojennej; na pytania te odpowiada, że w pierwszym wypadku możnaby szkolić wojenną marynarkę niemiecką na dawnych zasadach, a tylko baczyć na wybór odpowiedniego dowódcy, w drugim — trzebaby zmienić założenie operacyjnej myśli niemieckiej. Przy rozpatrzeniu tedy przebiegu wojny światowej stwierdza autor, że Niemcy popełniły zasadniczy błąd, uznawszy swą wojnę za wojnę wyłącznie lądową, podczas gdy ona była przedewszystkiem morską, pa-

nowanie bowiem na morzu rozstrzygnęło o jej ostatecznym wyniku. Zdaniem tedy autora ścisłe sharmonizowanie planu operacyjnego lądowego z morskim — stanowiło warunek zwycięstwa niemieckiego. Książkę swoją, przyjętą bardzo życzliwie przez krytykę niemiecką, dzieli autor na 7 rozdziałów: I. rozdział: Strategiczna ofensywa; II. rozdział: Strategiczna defensywa; III. rozdział: Sytuacja na morzu Północnem: IV. rozdział: Zadanie strategiczne; V. rozdział: Pokojowa praca marynarki; VI. rozdział: Wola strategiczna; VII. rozdział: Flota i jej znaczenie.

LUCIETO CH. — *L'espion du Kaiser. Roman documentaire. Avec 31 illustrations et 4 cartes < La guerre des cerveaux>. Paris, 1929, Berger-Levrault. Str. 246. — C. B. W. sygn. 113.654/I.*

Jest to pamiętnik agenta wywiadu Ententy podczas wojny światowej, w formie literackiej opisujący działalność służby wywiadowczej, zarówno własnej, jak i niemieckiej w ciągu ostatnich 2-ch lat wojny na terenie Anglji, Belgji i Francji, oraz poruszający między innemi również wydarzenia z zakresu wojny podwodnej, sprawę zablokowania Zeebrugge w 1918 r. i projekt zawieszenia broni już w październiku 1918 r.

Książka zawiera teksty kilku dokumentów, 31 ilustracyj oraz 4 szkice.

Wchodzi ona w skład cyklu publikacyj tegoż autora pod ogólnym tytułem „La guerre des cervaux", poświęconych wywiadowi podczas wojny światowej i po wojnie (patrz Wojskowe Wiadomości Bibljograficzne T. VI/1929 r., zeszyt 2, str. 4 i zeszyt 3, str. 11).

LASSWELL GAROLD. — *Tiechnika propagandy w mirowoj wojnie. Sokraszczonnyj pieriewod s anglijskogo w obrabotkie N. M. Potapowa. S priedisłowijem M. Gusa Bibljotieka inostrannoj wojennoj litieratury Moskwa — Leningrad, 1929 g., Gosudarstwiennoje Izdatielstwo, Otdieł Wojennoj Litieratury. Str. 200. — C. B. W. sygn. 113.972/II.*

Książka ta jest skróconem tłumaczeniem z angielskiego (Lasswell Harold D. „Propaganda technique in the world war", London, 1927, Kegan Paul, Trench, Trubnerand Co) zarysu polityczno-historycznego techniki propagandy podczas wojny światowej, omawiającego organizację jej w Anglji Francji, Stanach Zjednoczonych i Niemczech, metody oddziaływania oraz działalność wybitniejszych jej przedstawicieli i wyciągającego stąd odpowiednie wnioski.

Autor, profesor nauk politycznych uniwersytetu w Chicago, wywody swoje oparł na olbrzymiej literaturze angielskiej, francuskiej oraz niemieckiej, podanej w uwagach swych do tekstu i w wykazie bibljograficznym na końcu pracy.

Książka składa się z przedmowy wydawcy sowieckiego Gusa, ze wstępu i z 8-miu rozdziałów następujących. I — Organizacja propagandy; II — Odpowiedzialność za wojnę i cele wojny; III — Przestępczość przeciwnika; IV — Iluzja zwycięstwa; V — Podtrzymywanie stosunków przyjaznych; VI — Demoralizowanie przeciwnika; VII — Warunki i metody propagandy; VIII — Rezultaty propagandy.

MORDACQ, *gen. — Le commandement unique. Comment il fut réalisé. La guerre mondiale. Pages vécues>. Paris, 1929, Jules Tallandier. Str. VIII, 173. — C. B. W. sygn. 113.891/II.*

Jest to zarys polityczno-historyczny i operacyjno-historyczny kolejnych faz urzeczywistnienia wspólnego kierownictwa wojny i naczelnego dowództwa wojsk koalicji podczas wojny światowej, długotrwałych wysiłków inicjatywy francuskiej w tym kierunku i roli Clemenceau, na tle wydarzeń wojskowych, przedewszystkiem na froncie zachodnim.

Autor, od jesieni 1917 roku do końca wojny szef gabinetu ówczesnego francuskiego premjera i ministra wojny Clemenceau, pracę swoją oparł zarówno na własnych spostrzeżeniach, jak i na enuncjacjach Clemenceau, na źródłach urzędowych i na opracowaniach angielskich oraz niemieckich.

Mając na celu ustalenie prawdy historycznej i obalenie zniekształcających ją legend co do powstania wspólnego naczelnego dowództwa, rzekomo będącego wynikiem jednorazowej decyzji w 1918 r. (w Doullens) za inicjatywą angielską, praca ta stanowi wartościowy przyczynek do dziejów tego zagadnienia.

Książka składa się z przedmowy autora, 13-tu rozdziałów następujących: I — Konferencje międzysojusznicze (1915 — 1916 r.); II — Wyższa rada wojenna (1917 r.); III — Wysiłki Clemenceau (listopad 1917 r. — luty 1918 r.); IV — Międzysojuszniczy wojskowy komitet wykonawczy (luty 1918 r.); V — Wydarzenia poprzedzające konferencje w Compiègne i w Doullens (23 do 25 marca 1918 r.); VI — Konferencja w Compiègne (25 marca 1928 r.); VII — Konferencja w Doullens (26 marca 1918 r.); VIII — Spotkanie w Clermont (28 marca 1918 r.); IX — Konferencją w Beauvais (3 kwietnia 1918 r.); X — Od Beauvais do bitwy we Flandrji (3 do 9 kwietnia 1918 r.); XI — Generał Foch naczelnym wodzem wojsk koalicyjnych (14 kwietnia 1918 r.); XII — Trudności zastosowania; XIII — Generał Foch mianowany marszałkiem (7 sierpnia 1918 r.); oraz z konkluzji. Zawiera ona teksty dokumentów.

TAKTYKA.

SONDEREGGER EMIL, *Obst. — Infanterie - Angriff und strategische Operation. Ausblicke und Vorschläge. Frauenfeld, 1929, Huber. Str. 236. — C. B. W. sygn. 114.042 II.*

Książka dotyczy nowożytnego wyposażenia piechoty w walce w odpowiednie rodzaje broni. Autor mianowicie stara się wykazać, że dzisiejsza piechota zarówno w obronie, jak i w natarciu potrzebuje dla zwalczenia nowożytnej broni znacznie więcej pomocy artyelrji, aniżeli jej może udzielić artylerja w składzie dywizji; w związku z tem dochodzi autor do wniosku, że sama piechota musi być tak uzbrojona, aby już we własnym zakresie mogła podołać ciążącym na niej wymaganiom. Autor precyzuje problem radykalnie, zdaniem jego — dla luźnego strzelca ze zwykłym karabinem niema miejsca w linji przedniej; do pierwszej linji należy automatyczny karabin, mogący w ciągu minuty oddać sto strzałów; do drugiej linji wprowadza autor lekkie karabiny maszynowe dla ewentualnego podjęcia ognia pośredniego; wreszcie jako trzeci środek małe miotacze b mb. Wszystko to powinno otrzymać kilkakrotnie zwiększone zaopatrzenie amunicji. W szczegółowem obliczeniu uważa autor, że na bojowym froncie pułku piechoty powinno się znajdować 243 automatycznych karabinów, 81 małych miotaczy bomb, 81 lekkich karabinów maszynowych, 36 ciężkich karabinów maszynowych oraz 18 dużych miotaczy bomb. Krytyka niemiecka przyjęła książkę ppłk. Sondereggera bardzo życzliwie.

GEOGRAFJA.

DIAGILEW W. — *Pribajkalje. Irkutsk, 1929, „Sibirkrajizdał" Str. 132. VI i 1 mapa. — C. B. W. sygn. 78.607/II.*

Autor, członek czynny Wschodnio-Syberyjskiego Wydziału Rosyjskiego Państwowego Towarzystwa Geograficznego, daje w swej pracy fizyczno-geograficzny zarys okręgu Irkuckiego. Jest to pierwsza część 3-tomowego wydawnictwa Sekcji Szkolno-Krajoznawczej wyżej wspomnianego Towarzystwa. Wydawnictwo to p.t. „Przyroda, praca i społeczeństwo kraju Bajkalskiego" ma na celu stworzenie regjonalnego podręcznika krajoznawczego, mającego na celu ułatwienie nauczania geografji regjonalnej.

Praca składa się z przedmowy Sekcji Szkolno-Krajoznawczej i autora oraz z następujących rozdziałów:

I Położenie geograficzne, granice i terytorjum; II Charakterystyka geograficzna rejonu; III Przeszłość geologiczna, IV Krajobrazy południowej i południowo-zachodniej części; V Bogactwa mineralne; VI Klimat; VII Rzeki; VIII Jeziora; IX Źródła mineralne; X — Gleba; XI Roślinność; XII Świat zwierzęcy.

Na końcu książki podany jest bogaty wykaz bibljografji.

PRAWO, POLITYKA, NAUKI SPOŁECZNE I GOSPODARCZE.

ŁACIS M. — *Agrarnoje pierienasielenije i pierspiektiwy bor'by s nim. Moskwa—Leningrad, 1929, Gosudarstwiennoje Izdatielstwo. Str. 142, 1 nlb. — C. B. W. sygn. 78.629/II.*

Zagadnienie przeludnienia rolniczego w Z. S. R. R. zostało potraktowane w tej pracy na tle 5-letniego planu rozbudowy gospodarczej Związku. Autor przedstawia tutaj istotę i zasadnicze przyczyny przeludnienia rolniczego oraz możliwości i sposoby jego usunięcia.

Główną przyczynę przeludnienia tego Łacis upatruje w zbytniem rozdrobnieniu ziemi, uważając, że gdyby zamiast 25 miljonów drobnych gospodarstw chłopskich istniały wielkie gospodarstwa kolektywne, stosujące intensywne metody uprawy roli — zagadnienie to nie istniałoby wcale.

Książka składa się z przedmowy i następujących rozdziałów: I Przyczyny, stwarzające u nas przeludnienie rolnicze; II Rozmiary tego przeludnienia; III Sposoby zlikwidowania przeludnienia rolniczego; IV Jak wpłynie na sprawę przeludnienia rolniczego nasza rozbudowa gospodarcza w najbliższem 5-leciu; V O ile zmniejszy się w tem 5-leciu przeludnienie rolnicze.

JEŁYGIN W.—*Politiczeskaja rabota w rotie w bojewoj obstanowkie. Moskwa — Leningrad, 1929, Gosudarstwiennoje Izdatielstwo Otdieł Wojennoj Litieratury. Str. 48. — C. B. W. sygn. 78.584/II.*

Broszura ta zawiera ogólne wytyczne prowadzenia roboty politycznej w kompanji w warunkach bojowych. Po omówieniu warunków niezbędnych dla pomyślnego rozwijania się pracy politycznej, autor przechodzi do przedstawienia zadań i metod prowadzenia pracy politycznej w poszczególnych wypadkach: w czasie przewożenia kompanji, w marszu, w ofensywie, podczas wycofywania z walki, podczas obrony oraz na odpoczynku.

GUBERMAN S. — *K tieorji kapitalisticzeskogo rynka i krizisa. Moskwa, 1929, Izdatielstwo Kommunisticzeskoj Akadiemji. Str. 231, 1 nlb. — C. B. W. sygn. 78.343/II.*

Jest to studjum poświęcone badaniu roli, jaką odgrywa konjunktura w ustroju kapitalistycznym. Składa się ono ze wstępu i 7 rozdziałów: I Metodologiczne momenty zagadnienia rynku; II Metodologiczne momenty kryzysu; III Małe i wielkie cykle konjuktur; IV Zagadnienie przyczyny kryzysów; V Kredytowo-gotówkowe zagadnienie konjuktury; VI Charakterystyka współczesnej struktury kapitalizmu VII Właściwości konjunktury przy monopolistycznym kapitale.

ESSEN A. — *Puti stroitielstwa S. S. S. R. Moskwa — Leningrad, 1929, Gosudarstwiennoje Izdatielstwo. Str. 240 — C. B. W. sygn. 78.362/II.*

Autor stara się dać obraz dróg, któremi kroczy życie dzisiejszej Rosji poczynając od tego przełomowego momentu, jakim była rewolucja październikowa.

Książka składa się ze wstępu i 10 rozdziałów: I Przesłanki rewolucji październikowej; II Rewolucja październikowa, jej narastanie i przeprowadzenie; III i IV Walka o zdobycze rewolucji październikowej: obrona rewolucji i zdobycze mas; V Sowiecki system państwowy; VI — VII System ekonomiczny przy dyktaturze proletarjatu; wytwórczość, spożycie, handel, spółdzielczość, finanse, planowanie gospodarstwa narodowego; ustrój rolny. IX Praca kulturalna; X Zagadnienia pracy, związki zawodowe.

STRANDERS VIVIAN — *Wirtschaftsspionage der Entente. Berlin, 1929, Mittler. Str. IX, 101. — C. B. W. sygn. 114.022 II*

Autor, były kapitan Szt. Gen. angielskiego i członek Aljanckiej Komisji Kontrolnej, narzuconej Niemcom traktatem wersalskim, opisuje działalność tej komisji i stara się przedstawić ją jako szpiegowską placówkę, której celem miało być

nie tyle przestrzeganie spełnienia przez Niemców obowiązków, przyjętych po klęsce poniesionej, ile śledzenie i niszczenie źródeł wszelkich ośrodków regeneracji ekonomicznej i politycznej Niemiec. Specjalnie ujemną rolę przypisuje autor przedstawicielom wojska francuskiego. Książka rozpada się na następujące rozdziały: 1) wybór i wyszkolenie personelu; 2) przybycie Komisyj do Niemiec i ich zespół osobowy; 3) czego nas uczy statystyka personalna Komisyj? 4) szykanowanie niemieckiego cywilnego ruchu lotniczego: a) sprzęt i wydane przepisy, b) zniszczenie hali lotniczych i wydane na to przepisy, 5) wizytacje fabryk, czynności kontrolne czy szpiegostwo? 6) wywiadowczy oficer Ententy i jego haniebna działalność, 7) znika właściwa działalność komisyj i powstaje praca szpiegostwa; 8) mieszanie się Komisyj do wewnętrznej polityki niemieckiej; 9) wojna w czasie pokoju — dlaczego.

Książka jest napisana w sposób wybitnie tendencyjny.

SEECKT, *Gen. — Die Zukunft des Reiches. Urteile und Forderungen. Berlin, 1929, Verlag für Kulturpolitik. Str. 192. — C. B. W. sygn. 114.041/II.*

Były Szef Sztabu Reichswehry, zasłużony jej organizator, dotychczas nawskroś żołnierz i wódz, przemawia w tej książce jako mąż stanu. Motywem jego wystąpienia to — według autora — nie dość umiejętne i nie dość gorliwe wyciąganie przez ogół Niemców nauk z przeszłości państwa niemieckiego oraz zbyt łatwe uleganie hasłom chwili, dyktowanym przez modny demokratyzm. Całość owiana troską o przyszłość państwa, dla którego potęgi mocarstwowej żywi głęboki kult. Praca dotyka następujących zagadnień: rolnictwa, przemysłu i handlu, jako podstaw potęgi państwowej; zagadnień socjalnych; sprawy etyki i kultury narodowej; państwowego aparatu administracyjnego; policji i wojska jako instrumentów zewnętrznej i wewnętrznej siły państwa; polityki zewnętrznej a w niej kierunku polityki, traktatu wersalskiego, długu wojennego, obywateli ich praw i obowiązków i wreszcie form państwa, jego przedstawicielstwa, władz i ich obowiązków.

Rzecz pisana spokojnie, z wyraźnym jednak rysem przeciwstawiania się nadużywaniu uprawnień demokratycznych.

CZUŻAK N. — *Ideja wooružennago wostanija i bolszewickaja rabota w armii. Moskwa, 1929, Izdatielstwo Politkatorżan. Str. 129, 1 nlb. — C. B. W sygn. 78.430/I.*

Autor, opierając się na materjałach archiwalnych, opisach uczestników i własnych wspomnieniach, przedstawia pracę agitacyjną bolszewików w wojsku rosyjskiem i jej wyniki w pierwszej rewolucji w latach 1905 — 1907.

Książka składa się z następujących rozdziałów:

I Postawienie zagadnienia; II „Wpieriod" i B. K. B. (Biuro Komitietów Bolszinstwa); III Na trzecim zjeździe; IV „Proletarij" i sprawa wojskowa; V Pierwsze echa; VI „Kniaź Potiomkin Tawriczeskij"; VII Południe i północ; VIII Jesień 1905 r.; IX Powstanie sewastopolskie; X W szóstym roku; XI Stan pracy w wojsku; XII Wojskowe organizacje bolszewików; XIII Powstanie w Sweaborgu; XIV Zagadnienia organizacyjne; XV Próby porozumienia wewnętrznego; XVI Konferencja w Tammerforsie; XVII Na „prywatnej naradzie"; XVIII Zadania WBO (Wojskowo-bojowa organizacja); XIX Dokoła Wojskowo-Bojowego Centrum; XX W gorączce; XXI Chwila wytchnienia.

GRATZ GUSTAV, *dr., former Hungarian minister of finance and foreign affairs and SCHNELLER RICHARD, prof. sectionschief of the austrian foreign office. — The economic policy of Austria-Hungary during the war in its external relations. English version by W. Alison Phillips <Economic and social history of the world war. Translated and abridged series — Publications of the Carnegie Endowment for International Peace>. New Haven, 1928, Yale University Press. Str. XXIII, 286, 16 — C. B. W. sygn. 113.919/II.*

Jest to tłumaczona z niemieckiego praca b. węgierskiego ministra skarbu i spraw zagranicznych dr. Gratza i szefa wydziału austrjackiego ministerstwa

spraw zagranicznych, profesora Schuellera, poświęcona zewnętrznej polityce gospodarczej Austro-Węgier podczas wojny światowej i omawiająca usiłowania Austrji w kierunku osiągnięcia wspólności gospodarczej z Węgrami i Niemcami, rokowania pokojowe w Brześciu Litewskim oraz w Bukareszcie na tle sytuacji gospodarczej Austrji, Niemiec, Bułgarji i Turcji, sprawę polską, poszczególne jej fazy i możliwości rozwiązania w związku z interesami i sytuacją gospodarczą Austrji oraz Niemiec w ciągu wojny.

Oparta na źródłach urzędowych, praca ta zawiera szereg danych statystycznych.

Książka składa się z przedmowy wydawcy Shotwell'a, wstępu tłumacza do wydania angielskiego i 4-ch części: I — Przymierze gospodarcze z Niemcami (9 rozdziałów), II — Rokowania pokojowe w Brześciu Litewskim (13 rozdziałów); III — Rokowania pokojowe w Bukareszcie (5 rozdziałów); IV — Rokowania w kwestji polskiej (20 rozdziałów). Zamyka ją indeks alfabetyczny zagadnień i nazw.

Zadaczi i pierspiekitwy kołchoznogo stroitielstwa. Moskwa, 1929, „Knigosojuz" Str. 262 — C. B. W. sygn. 78.465/II.

Jest to projekt 5-letniego planu (na lata 1928/29 — 1932/33) rozbudowy gospodarstw kolektywnych, opracowany przez Wszechzwiązkową Radę tych gospodarstw.

Książka składa się z następujących rozdziałów:

I Wstęp — omawia stan gospodarstw kolektywnych w Z. S. R. R.

II Zasadnicze zagadnienia 5-letniego planu rozbudowy gospodarstw kolektywnych — przedstawia metody pracy gospodarstw kolektywnych, sprawę maszyn w tych gospodarstwach, ich uprzemysławianie, zagadnienia źródeł zaopatrywania i rynków zbytu przygotownie techników rolnych, organizację kierownictwa gospodarstwami kolektywnemi.

III Ogólne wyniki 5-letniej rozbudowy gospodarstw kolektywnych.

IV Pięcioletnie plany rozbudowy gospodarstw kolektywnych w poszczególnych republikach Związku — przedstawione są tutaj plany R. S. F. S. R:, Ukrainy i Białorusi.

III Ogólne wyniki 5-letniej rozbudowy gospodarstw kolektywnych.

KUBANIN M. — *Kłassowaja suszcznost' processa droblenija krestjanskich choziajstw. Moskwa, 1929, Izdatielstwo Kommunisticzeskoj Akademji. Str. 190 — C. B. W. sygn. 78.466/II.*

Praca ta została napisana z polecenią Instytutu Agrarnego Komunistycznej Akademji, w celu wykazania przyczyn, wywołujących rozdrabnianie gospodarstw włościańskich, przebiegu tego procesu oraz nowych warunków, wytwarzających się w jego wyniku.

Książka składa się z rozprawy wstępnej L. Kriemana p. t. „Wewnętrzne sprzeczności gospodarstwa włościańskiego", przedmowy i wstępu autora oraz 10 rozdziałów:

I Jakie gospodarstwa ulegają rozdrabnianiu; II Dlaczego gospodarstwa ulegają podziałom; III Właściwości majątkowo-rodzinnych podziałów w Z. S. R. R.; IV Struktura organizacyjno-wytwórcza gospodarstw ulegających podziałowi; V Jak odbywają się majątkowo-rodzinne podziały; VI Ludowość pod maską marksizmu w sprawie rozdrabniania; VII Rodzinno-majątkowe podziały w świetle 2 dróg rozwoju kapitalizmu w gospodarstwie rolnem; VIII Zadłużenie gospodarstw włościańskich w związku z zakazem ich rozdrabniania; IX Zagadnienie nierozdrabniania gospodarstw w kapitalistycznej Rosji; X Zagadnienie sposobów zwalczania rozdrabniania w warunkach Z. S. R. R.

BACH M. — *Politiko-ekonomiczeskije wzaimootnoszenija mieżdu S. S. S. R i Pribałtikoj za diesiat' let (1917 — 1927). Moskwa, 1928, Izdanije Kommunisticzeskoj Akadiemji. Str. 166, 1 nlb. — C. B. W. sygn. 78.661/II.*

Jest to jedna z 7 prac, wchodzących w skład serji p t. „Diesiat' let kapitalisticzeskogo okrużenija S. S. S. R.", wydawanej przez Instytut Gospodarstwa i Polityki Światowej, będący jedną z sekcyj Akademji Komunistycznej.

Książka składa się z następujących rozdziałów:

I Od rewolucji październikowej do pertraktacyj pokojowych: Sprawa bałtycka przed wojną; Od rewolucji lutowej do październikowej; Od rewolucji październikowej do Brześcia Litewskiego; Brześć; Działania wojenne państw bałtyckich przeciwko Rosji Sowieckiej; Niemiecko-rosyjskie antysowieckie organizacje wojskowe; Sprzymierzeńcy i państwa bałtyckie; Traktaty pokojowe.

II Ekonomika bałtyckich państw granicznych: Sytuacja przedwojenna; Stan ekonomiczny Łotwy; Stan ekonomiczny Estonji; Stan ekonomiczny Litwy; Stan ekonomiczny Finlandji.

III Sowiecko-bałtyckie stosunki gospodarcze: Nasze stosunki gospodarcze z Estonją; Stosunki gospodarcze między Łotwą a Z. S. R. R.; Nasze stosunki gospodarcze z Litwą i Finlandją.

IV Stosunki polityczne pomiędzy Z. S. R. R. a państwami bałtyckiemi (1920 — 1927 r.): Stosunki sowiecko-finlandzkie; Nasze stosunki z Estonją; Nasze stosunki z Łotwą; Stosunki polityczne pomiędzy Z. S. R. R. a Litwą; Moskiewska konferencja rozbrojeniowa; Wielkie mocarstwa a państwa bałtyckie; Zagadnienie związku Bałtyckiego; Pertraktacje gwarancyjne między Z. S. R. R. a państwami Bałtyckiemi; Angielsko-sowiecki konflikt i położenie państw Bałtyckich.

MICHELSON ALEXANDER M., *formely assistant professor at the University of Moskov,* APOSTOL PAUL N., *formely assistant to the Russian financial attaché in Paris,* BERNATZKY MICHAEL W., *formely professor of political economy in the university of Petrograd and in the Petrograd Polytechnicum, minister of finance in the Russian provisional government. — Russian public finance during the war. Revenue ard expenditure, by A. M. Michalson......, with introduction by count V. N. Kokovzov, formely Prima Minister and minister of finance of Russia. Credit operations, by P. N. Apostol, ... Monetary policy, by M. W. Bernatzky,......< Economic and social history of the world war. Russian series — Carnegie Endowment for International Peace . New Haven — London, 1928, Yale University Press — Humphrey Milford. Oxford University Press. Str XXIII; 461, 16 — C. B. W. sygn. 113.909/II.*

Jest to zbiorowe opracowanie specjalne z zakresu historji wojny światowej, poświęcone całokształtowi gospodarki finasowej b. cesarstwa rosyjskiego w ciągu wojny i zestawieniu jej ze stanem przedwojennym, oparte na fachowem doświadczeniu autorów, na posiadanej przez nich dokumentacji oraz na literaturze przedmiotu i zawierające b. liczne dane cyfrowe zarówno w tekście, jak i w dołączonych do książki aneksach.

Książka składa się z przedmowy wydawcy J. Shotwell'a i z 3-ch studjów następujących:

I — „Dochody i wydatki rządu rosyjskiego w ciągu wojny" przez b. asystenta uniwersytetu w Moskwie Michelsona, które dzieli się na wstęp (pióra b. premjera i ministra skarbu rosyjskiego hrabiego Kokowcewa), przedmowę autora i 6 rozdziałów: I — Dochody i wydatki rosyjskie w przededniu wojny; II — Dochody i wydatki w 1914 roku; III — Dochody i wydatki w 1915 r.; IV — Dochody i wydatki w 1916 r.; V — Dochody i wydatki w 1917 r.; VI — Suma ogólna wydatków w ciągu wojny i środki przedsięwzięte w celu ich pokrycia. Uzupełnia je 6 aneksów (bilansy i wykazy liczbowe).

II — „Operacje kredytowe rządu rosyjskiego w ciągu wojny" przez b. zastępcę rosyjskiego attaché finansowego w Paryżu Apostoła, podzielone jest na 4 rozdziały: I — Wstęp; II — Pożyczki wewnętrzne; III — Kredyty zagraniczne otwarte dla Rosji w ciągu wojny; IV — Konkluzja.

III — „Polityka monetarna rządu rosyjskiego w ciągu wojny" przez b. profesora ekonomji politycznej uniwersytetu i politechniki w Petersburgu, b. ministra skarbu rosyjskiego rządu tymczasowego Bernackiego, które podzielone jest na 5 rozdziałów: I — Wstęp. Przejście Rosji na złoty system walutowy i stan waluty w przededniu wojny; II — Zmiany w systemie pieniężnym wywołane przez wojnę; III — Wyniki inflacji i środki przedsięwzęte przez rząd w celu ch zwalczenia; IV — Los rosyjskiej rezerwy złota; V — Konkluzja. Uzupełnia je 8 aneksów (bilansy, wykazy stanu waluty i t. d. oraz 1 artykuł).

Na końcu książki znajduje się indeks alfabetyczny zagadnień, nazwisk i nazw geograficznych.

LICHNOWSKY, *prince, ambassadeur d'Allemagne à Londres (1912 — 1914). —Vers l'abîme. Rapports de Londres, souvenir et autres écrits. Traduit de l'allemand par P. Teillac, capitaine de corvette de réserve, ancien agent consulaire de France en Allemgne. Collection de mémoires, études et documents pour servir à l'histoire de la guerre mondiale . Paris, 1929, Payot. Str. 406. — C. B. W. sygn. 113.889/II.*

Jest to tłumaczona z niemieckiego praca polityczno-historyczna, poświęcona europejskiej polityce zagranicznej przed wojną światową, ze szczególnem uwzględpieniem polityki Niemiec, kryzysowi lipcowemu 1914 roku i sprawie odpowiedzialności za wywołanie wojny, zawierająca wspomnienia osobiste autora, b. ambasadora niemieckiego w Londynie od 1912 do 1914 roku, zmarłego w 1928 roku, raporty jego i tajne notatki dla niemieckiego ministerstwa spraw zagranicznych i korepondencję z osobistościami z niemieckiego świata politycznego oraz naukowego.

Książę Lichnowsky poddaje surowej krytyce politykę Niemiec, której kierownicy wbrew wielokrotnym jego przestrogom i radom nie chcieli zrezygnować z Trójprzymierza, ze swej polityki na wschodzie i w stosunku do Francji oraz ze wzrostu swego budżetu morskiego, omawiając zaś kryzys lipcowy 1914 r., zarzuca Niemcom pchanie Austrji do wojny z Serbją, odrzucenie angielskiej propozycji pośrednictwa w lipcu 1914 r. i zbyt pośpieszne wysłanie Rosji ultimatum.

Książka składa się z przedmowy wydawców, z przedmowy autora i z 2-ch części, z których pierwsza obejmuje jego wspomnienia notatki, rozważania o polityce przedwojennej oraz korespondencję, zaś druga zawiera liczne raporty jego z Londynu, ugrupowane według poruszonych w nich zagadnień w następujących 12-tu rozdziałach: I—Konflikt austrjacko-serbski w ministerstwie spraw zagranicznych; II—Przed zebraniem ambasadorów i konferencją pokojową (1912—1913 r.); III — Początek zebrania Ambasadorów i zbiorowe démarche mocarstw w Konstantynopolu; IV — Porozumienie bałkańskie; V — Wojna bałkańska; VI — Dalszy ciąg pertraktacyj zebrania ambasadorów w Londynie; VII — Angielsko-niemiecka polityka morska; VIII — Anglja w razie wojny europejskiej; IX —Projekt ustawy o organizacji wojska; X — S osunki niemiecko-rosyjskie; XI — Ententa przed wojną światową i angielsko-rosyjska konwencja morska; XII — Przed katastrofą (24 czerwca — 4 sierpnia 1914 r.).

HISTORJA POLITYCZNA.

CHARA-DAWAN ERENŻEN, *dr. — Czingis-chan kak połkowodiec i jego nasledije. Bielgrad, 1929. Str. 232 i 1 mapa. — C. B. W. sygn. 114.024/II.*

Dr. Erenżen Chara-Dawan, uczony kałmucki, przedstawia w swej pracy Czyngis-chana jako wodza i twórcę imperjum mongolskiego.

Książka składa się z przedmowy, wstępu i 13 rozdziałów:

I Krótkie widomości o Mongołach w XII wieku; II Temuczyn; III Małżeństwo Temuczyna i jego światopogląd; IV Grupa arystokratów ogłasza Temuczyna Czyngischanem; V Zjednoczenie oddzielnych plemion w jeden naród mongolski; VI Uroczyste proklamowanie Czyngis-chana cesarzem. Organizacja jego imperjum; VII Organizacja wojska mongolskiego; VIII Wyprawa do Chin; IX Wyprawa do Azji środkowej; X Druga wyprawa do Tangutu i śmierć Czyngis-chana; XI Wyprawa Mon-

gołów do Europy; XII Bułgarja i Serbja jako wasale imperjum mongolskiego; XIII Wpływ jarzma mongolskiego na Rosję.

W załącznikach podane są: scenka z życia Czyngis-chana; wielki jasak; skład i organizcja wojska Tamerlana; mongolska czyli juańska dynastja. Na końcu znajduje się wykaz źródeł, zawierający 23 pozycje.

PIETRUSZEWSKIJ D., *prof. — Wosstanije Uota Tajlera. 3-tje, wnow pierierabotannoje izdanije. Moskwa — Leningrad, 1927, Gosudarstwiennoje Izdatielstwo Institut K. Marksa i F. Engelsa . Str. 415, 1 nlb. i 1 mapa.*

Praca znanego historyka rosyjskiego prof. Pietruszewskiego jest obszernem studjum powstania chłopskiego, jakie wybuchnęło w r. 1381 pod wodzą Watta Tyllera w Anglji. Autor ujmuje historję tego powstania na szerokiem tle ówczesnych warunków ekonomicznych i społecznych.

Książka składa się z 6 rozdziałów i aneksu: I Opis powstania; II Charakterystyka powtania od strony jego organizacji i programu; III Charakterystyka podstaw manosjalnego ustroju (Angielska odmiana gospodarstwa feudalnego); IV Ewolucja ustroju manosjalnego do drugiej połowy XIV w., V Czarna śmierć i ustawodawstwo robotnicze XIV w.; VI Ewolucja ekonomiczna i walka społeczna w drugiej połowie XIV w.; Aneks: Krótki przegląd źródeł do historji powstania 1381 r.

Na końcu książki podane są obszerne (90 str.) przypisy źródłowe.

SZCZEGOLEW P. *(redaktor) — Prowokator. Wospominanija i dokumienty o razobłaczeniji Azefa. Leningrad, 1929, „Priboj". Str. 348 — C. B. W. sygn 114.023/II.*

Książka przedstawia historję działalności i zdemaskowania znanego prowokatora Azefa, działającego w okresie pierwszej rewolucji-rosyjskiej na terenie partji socjal-rewolucjonistów.

Składa się ona z artykułu wstępnego Szczegolewa p. t. „Historyczny Azef", wspomnień członka centralnego komitetu partji socjal-rewolucjonistów, Argunowa, p. t. „Azef — socjal-rewolucjonista"; memorjału Ratajewa, szefa policji politycznej, p. t. „Historja zdrady Eneicha Azefa" oraz wyjątku z pamiętników Burcewa, zatytułowanego „Jak zdemaskowałem Azefa".

Na końcu książki podane są listy Azefa do departamentu policji i Ratajewa.

POLZER-HODITZ ARTHUR GRAF — *Kaiser Karl. Aus der Geheimmappe seines Kabinettschefs Wien, 1929, Amalthea — Verl. Str. 652.*

Próba pragmatycznego przedstawienia faktów, związanych z rozpadnięciem się monarchji Austro-Węgierskiej, a równocześnie historja panowania ostatniego cesarza Austrji Karola — stanowią treść tego dzieła.

Autor, były dyrektor Gabinetu Cesarskiego, opierając się na kilkuletniej osobistej znajomości cesarza, stara się bronić go przed nieprzychylną naogół opinją, a to odmalowując osobę cesarza, jako człowieka, a w jego działalności jako władcy, wskazując przemożne znaczenie poza cesarzem leżących przyczyn, których opanowanie przekraczało granicę jego możliwości, a które w części wziął cesarz już w spadku po swym poprzedniku i po dwóch latach ciągnącej się wojny. Autor usiłuje też udowodnić, że podstawową ideą państwową Austro-Węgier nie była dynastyczna idea, lecz że dynastycznym posłannictwem Habsburgów było kultywowanie państwowej ponadnarodowościowej idei, uwidoczniającej się w utrzymywaniu polityczno-gospodarczego programu, mającego na względzie ogół krajów monarchji austrjackiej.

Poglądy swoje, oparte w poważnym stopniu na materjale dokumentowym i osobistych zapisków przeprowadza autor w czternastu rozdziałach: I — Austro-Węgry i ich śmiertelna choroba, II — Moje stosunki z arc. Karolem przed jego wstąpieniem na tron III — Polityczne położenie przy końcu panowania cesarza Franciszka Józefa, IV — Zmina tronu, V — Cesarz Karol otacza się nowymi ludźmi (Ks. Hohenlohe, hr. Clam i hr. Czernin), VI — Hr. Tisza i sprawa południowo-

słowiańska oraz uwagi o winie wywołania wojny, VII — Moje powołanie na dwór cesarza Karola, VIII — Układy z Włochami w latcah 1914 — 1915, zabiegi pokojowe ces. Karola na wiosnę 1917 r. oraz sprawa listów Ks. Sykstusa, IX — Wewnętrzne komplikacje, X — Amnestja polit. z d. 2/7. 1917, i co się z tem wiązało, XI W. Warthobr Reichenau; XII Moje ustąpienie; XIII Obalenie tronu i Koniec monarchji, XIV — Końcowe uwagi.

Książka nosi charakterystyczny rys urzędniczego lo alizmu austryackiego.

NIEMANN ALFRED, *Obstlt. — Kaiser und Heer, Das Wesen der Kommandogewalt und ihre Ausübung durch Kaiser Wilhelm II. Berlin, 1929, Verlag für Kulturpolitik. Str. 416 — C. B. W. sygn. 113.992/II.*

Autor stara się przeprowadzić w książce swej dowód, że militaryzm, jako synonim formy wewnętrznej polityki niemieckiej — jest nieumotywowanym, przez zagranicę narzuconym, a przez demokrację niemiecką błędnie przyjętym zarzutem pod adresem przedwojennych Niemiec. Niesłusznem też — zdaniem autora — jest twierdzenie, jakoby czynnikiem decydującym o polityce Niemiec w czasie wojny było Naczelne Dowództwo i ulegający jego wpływowi cesarz Wilhelm II. Odmawiając jednak Naczelnemu Dowództwu zapędów do odegrania kierowniczej roli politycznej, stara się autor podnieść doniosłą wojskowo rolę tej instytucji i wskazać, ile dobrego zawdzięcza naród niemiecki sprawnemu i świadomemu celów i środków Naczelnemu Dowództwu.

Poglądy swoje przeprowadza autor w 12 ustępach, zgrupowanych w cztery rozdziały: I. Historyczne i prawno-państwowe podstawy a) Polityczny i wojskowy zakres władzy króla pruskiego i cesarza niemieckiego; II. Wykonywanie uprawnień osobistych w czasie przedwojennym, b) Polityczne przygotowanie wojny; c) Organizacyjne przygotowanie wojny, c) Strategiczne przygotowanie wojny; III. Wykonywanie zakresu władzy osobistej podczas wojny światowej; d) Istota naczelnego dowództwa w wojnie; e) Rozstrzygające działania na zachodzie w r. 1914; f) Zagadnienie rozstrzygającej ofensywy na wschodzie; g) Bitwa o Verdun i jej wpływ; h) Flota wojenna jako rozstrzygający czynnik wojenny; i) Cesarz i trzecie Naczelne Dowództwo; j) Cesarz, wojsko i rewolucja; IV. Zakończenie; k) Zagadnienie kierownictwa w wojnie.

Ponadto zaopatrzono dzieło w wykaz literatury i wykaz nazwisk osób, wspomnianych w książce, oraz w cztery szkice: 1) pierwsze działania na froncie zachodnim, 2) wstępne natarcie aż do bitwy nad Marną, 3) letnia i jesienna ofensywa przeciw Rosji w r. 1915, 4) niemieckie natarcie na zachodzie 1918 r.

LAMB HAROLD — *Dschingis Khan. Beherrscher der Erde. Leipzig, 1929, List. Str. VII, 299. — C. B. W. sygn. 113.812/II.*

Autor przedstawia życie i czyny wielkiego wodza i władcy mongolskiego z XIII w. Podboje Dżyngishana, których obszar przewyższał obszar monarchji Aleksandra Wielkiego i państwa rzymskiego w okresie jego największej rozległości, tem były znamienniejsze, że poczęły się z drobnej koczowniczej grupy i doprowadziły do takiego zespolenia podległych i zdobytych terenów że byt państwa przeżył jego twórcę, że po ojcu synowie, a po nich wnuki bez zamieszek mogli całość utrzymać w swej władzy. Autor omawia też obok samych podbojów, jego organizacyjne posunięcia, dotyczące administracji państwa, utworzenia siły wojskowej oraz wychowania następców i wykonawców woli władcy.

Książka Lamba dzieli się na wstęp, cztery części, zakończenie oraz dodatki. Część pierwsza, złożona z 7 ustępów, mówi o rodzinnych stosunkach Dżyngishana i jego początkowych walkach. Druga część, złożona z 4 ustępów, obejmuje podbój Chin i założenie Karakorum, stolicy nowego państwa. Część trzecia, składająca się z 11 ustępów, omawia pogrom państw mahometańskich, organizację wewnętrzną i podbój Indyj. Część czwartą poświęca autor wypadkom po śmierci Dżyngishana (1927), ustaleniu się władzy jego bezpośrednich następców oraz dalszym dziejom tego państwa w XIII i XIV w.

COCHIN DENYS, *de l'Académie Française. — 1914 — 1922. Entre Alliés. Introduction et notes par Victor Bucaille. Paris, 1924, Plon. Str. III, 283 — C. B. W. sygn. 26.395/I.*

Książka stanowi zbiór artykułów polityczno-historycznych członka akademji francuskiej i parlamentu, podczas wojny światowej ministra w gabinecie Briand'a, zmarłego przed kilku laty, w których autor rozwijał poglądy swoje na poszczególne zagadnienia polityki zagranicznej i rolę w nich Francji podczas wojny światowej (w okresie czasu od sierpnia 1914 r. do listopada 1915 r. włącznie), podczas konferencji pokojowej 1919 r. i do grudnia 1921 roku.

Pisane bezpośrednio po każdym wydarzeniu, artykuły te oparte są na spostrzeżeniach i wspomnieniach autora, między innemi z pobytu w Grecji jesienią 1915 roku z oficjalną misją z ramienia rządu francuskiego.

Książa składa się ze wstępu wydawcy i 5 części: I — Podczas wojny (10 artykułów z 26 sierpnia 1914 r. do 9 października 1915 r.); II — Misja do Grecji (listopad 1915 r.); III — Między sprzymierzeńcami (13 artykułów z 17 kwietnia 1919 r. do listopada 1921 r.); IV — Na kresach Europy (7 artykułów z 11 grudnia 1918 r. do 31 sierpnia 1920 r. o kwestjach wschodnich i wojnie polsko-bolszewickiej); V — Sprawy greckie i tureckie (8 artykułów z 12 czerwca 1920 r. do 10 grudnia 1921 r.). Na końcu książki znajdują się 2 aneksy: 1) Kościół we Francji i ustawa z roku 1905, 2) tekst prośby autora o dymisję z dnia 29 lipca 1917 r.

HISTORJA WOJSKOWA.

FULLER J. F. C., *brevet-colonel. — Tanks in the Great war, 1914 — 1918 London, 1920, Jahn Murray. Str. XXIV, 331. — C. B. W. sygn. 20.346/II.*

Książka angielskiego płk. dyplomowanego Fullera, znanego pisarza wojskowego z dziedziny mechanizacji wojska, podczas wojny światowej uczestnika walk na frnocie zachodnim i oficera sztabu angielskich formacyj czołgowych, jest monografją, poświęconą dziejom powstania, ewolucji taktycznej oraz technicznej i użycia bojowego czołgów w ciągu ostatnich lat wojny światowej, przedewszystkiem na froncie zachodnim, oraz organizacji formacyj czołgowych w wojsku angielskiem; poprzedza ją zarys historji poprzedników czołga (wozów bojowych) od wieków średnich i poprzez wynalazki XVIII i XIX stulecia.

Praca ta, podkreślająca wielką rolę, odegraną przez czołgi w ubiegłej wojnie, oraz znaczenie przyszłej mechanizacji wojska, oparta jest na urzędowych źródłach angielskich, na relacjach uczestników walk — oficerów formacyj czołgowych i na osobistem doświadczeniu autora.

Książka składa się z dedykacji, poświęconej wynalazcom, fabrykantom i robotnikom w zakresie broni pancernych, oraz personelowi oficerskiemu i szeregowemu angielskich formacyj czołgowych podczas wojny światowej, z przedmowy, z 40-tu rozdziałów i z indeksu alfabetycznego nazw geograficznych, nazwisk oraz zagadnień. Zawiera liczne fotografje, rysunki, szkice i dane liczbowe.

CYWINSKIJ G. F., *admirał. — 50 liet w Impieratorskom fłotie. — Riga b. r., Knigoizdatielstwo „Orient". Str. 375.*

Książka ta zawiera wspomnienia osobiste admirała rosyjskiego, w ostatniem dziesięcioleciu przed wojną światową kolejno dowódcy eskadry na Bałtyku i na Czarnem morzu, inspektora eskadr Oceanu Spokojnego, podczas wojny światowej jednego z kierowników wytwórni amunicji, od 1923 r. osiadłego w Polsce, poświęcone zarówno własnym przeżyciom, jak i spostrzeżeniom podczas długoletniej służby w marynarce wojennej i w przemyśle wojennym. Wrażenia z wojny światowej zajmują zaledwie $^1/_{10}$ cześć książki.

Praca ta, stanowiąca przyczynek do charakterystyki stosunków, zwłaszcza przedwojennych, panujących w rosyjskiej marynarce wojennej składa się ze wstępu p. t. „Zamiast przedmowy" i z 3-ch części następujących: I — Lata 1872 — 1892; II — Lata 1892 — 1906; III — Lata 1906 — 1923.

Podane są b. liczne zdjęcia fotograficzne z życia rosyjskiej marynarki wojennej.

GERBERT KARL, *Gen. — Die Kämpfe des Kaschauer VI. Armeekorps bei Komarow vom 25 bis 30 August 1914. Budapest, 1929, K. ung. Kriegsarchiv.*

VI. korpus, dowodzony w r. 1914 przez gen. Borcewica, składał się w czasie bitwy pod Komarowem z 39 dywizji honwedów, z 15 i 27 dywizyj piechoty, oraz z 6 brygady marszowej. W czasie bitwy komarowskiej brał on bardzo czynny udział w działaniach, choć częściowo z niepomyślnym dla siebie wynikiem. Sam jednak obraz przebiegu bitwy, stanowiącej operacyjnie bardzo ciekawy moment wojny światowej na froncie wschodnim, przedstawia poważny interes dla historyka tej wojny, a to tem więcej, że dzięki nowemu materjałowi źródłowemu i precyzyjnej konstrukcji pracy, uzupełnia dotychczasowy stan wiadomości o tej bitwie.

CHARLES-HENRY, *Chef-Adjoint du Cabinet du Ministre de la Guerre, et* F. DE MEANS. — *L'Armée Tchecoslovaque. Lettre-préface de M. le Maréchal Foch et préface de M. le Maréchal Pétain. Paris — Limoges — Nancy, b. r.,* Charles — Lavauzelle. Str. 205.

Jest to monografja wojska czechosłowackiego, obejmująca dzieje formacyi czeskich na zachodzie i na wschodzie podczas wojny światowej, na tle warunków politycznych ich powstania, oraz rozwój i działania regularnego wojska niepodległej Czechosłowacji, a poprzedzona krótkim zarysem historji wojskowej Czech od VII wieku.

Oparta jest na źródłach czeskich i francuskich.

Książka składa się z przedmowy — listu marszałka Focha do jednego z autorów (Charles-Henry), z przedmowy oraz tekstu przemówienia marszałka Pétain'a z okazji 10-lecia utworzenia wojska czechosłowackiego we Francji (16 grudnia 1927 r.), ze wstępu autora i z 6-ciu rozdziałów następujących: I — Zarys historyczny tradycyj czechosłowackiej obrony narodowej; II — Rewolucja czechosłowacka; III — Autonomiczne wojsko narodowe na froncie zachodnim; IV — Czechosłowacy na froncie wschodnim w wojsku rosyjskiem oraz serbskiem; V — Kampanja słowacka (1919 r.); VI — Regularne wojsko czechosłowackie. Na końcu książki znajduje się aneks, zawierający teksty dokumentów politycznych oraz wojskowych.

BRUSIŁOW A. A., *gienierał-adjutant. — Moi wospominanija. Riga, b. r., Knigoizdatielstwo „Mir". Str. 279. — C. B. W. sygn. 114.029/II.*

Wspomnienia osobiste b. dowódcy 8-ej armji rosyjskiej w 1914 — 1915 r.; b. dowódcy frontu południowo - zachodniego w 1916 roku, ostatnio inspektora kawalerji sowieckiej, zmarłego w 1927 r., obejmują życiorys jego od lat dziecinnych, udział w stopniu porucznika w wojnie rosyjsko-tureckiej 1877 — 1878 r., służbę w warszawskim oraz kijowskim okręgach wojskowych aż do wybuchu wojny 1914 roku i udział w wojnie światowej.

Autor omawia stan wojska rosyjskiego przed wojną, działania wojenne w Galicji w 1914 roku (Lwów, Gródek, Przemyśl, Kraków, Karpaty), odwrót 1915 r. z Karpat i z pod Przemyśla aż za Bug, swoje mianowanie dowódcą frontu południowo-zachodniego w 1916 roku i koncepcję oraz przygotowanie ofensywy na tym froncie, przełamanie frontu pod Łuckiem, pomoc udzieloną rumunom i stosunki z nimi, wydarzenia przed rewolucją marcową 1917 roku i jej przebieg, swoją nominację na głównodowodzącego w maju 1917 roku i swoją dymisję. Daje przytem chararakterystykę i ocenę ówczesnego wyższego dowództwa rosyjskiego, nie kryjąc swej sympatji dla wielkiego księcia Mikołaja Mikołajewicza.

Książkę uzupełniają dwa artykuły polemiczne autora w odpowiedzi na artykuł Kielczewskiego „Niebezpieczne odkrycie" (co do działań na froncie południowo-zachodnim w 1916 r.) i na pracę Denikina „Oczerki russkoj smuty", oraz objaśnienia wydawców.

Zawiera szereg zdjęć fotograficznych wyższych dowódców rosyjskich i 11 szkiców.

GUNTHER V. — *Otto von Belov. Ein deutscher Heerführer, München, 1929, Lehmann. Str. 60. — C. B. W. sygn. 37.220 II.*

Praca stanowi entuzjastyczny panegiryk na cześć znanego z działań wojennych gen. Otto v. Belowa. Autor przedstawia pokrótce czyny gen. Belowa w działaniach na polach Tannenbergu, na Mazurskich Jeziorach, w Serbji i Macedonji, na froncie włoskim i wreszcie na froncie zachodnim w roku 1918. Według tego przedstawienia gen. Below odegrał bardzo wybitną rolę w bitwie tannenberskiej i na Jeziorach Mazurskich a rozstrzygającą jako dowodzący główną grupą operacyjną na froncie włoskim. Całość ma charakter odczytowy, a więc ogólnikowy i więcej kładący nacisku na wywołanie nastroju wdzięczności dla gen. Belowa, aniżeli pozwalający na dokładniejsze zorjentowanie się w przebiegu prowadzonych przez gen. Belowa działaniach. Książka dzieli się na następujące rozdziały: Wstęp; Tannenberg; Otto v. Below; Od Tannenbergu do września 1917 r.; Włochy; Końcowa bitwa; Zakończenie.

LEHMANN FR. — *Wir von der Infanterie. Tagebuchblätter eines bayrischen Infanteristen aus fünfjähriger Front — und Lazarettzeit. München, 1929, Lehmann. Str. 194. — C. B. W. sygn. 114.044/II.*

Oparty na własnym dzienniku polowym, opisuje autor swoje przeżycia wojenne w okresie od 1914 — 1918. Przeżycia te dotyczą zarówno czasów frontowych, jak pozafrontowych i szpitalnych. Równocześnie omawia autor stosunki między żołnierzami frontowemi, różnorodność ustosunkowania się do siebie ludzi odmiennego środowiska, charakteru i poglądów życiowych. Całość, napisana spokojnie i z humorem, przepojona jest miłością do kraju i haseł państwowych, wysuniętych przez wojnę. Wspomnienia dotyczą głównie frontu zachodniego z kilkutygodniową zaledwie przerwą, spędzoną przez autora na froncie galicyjskim. Książka obejmuje następujące rozdziały: 1) Łopata i drut kolczasty; 2) Ofensywa Joffre'a; 3) Boże Narodzenie 1914; 4) W t.zw. „Pfui-Teifi'rowie; 5) Koło Peronne; 6) Wojna minowa; 7) Chrzest ogniowy; 8) Piekło verduńskie; 9) W bataljonie uzupełniającym; 10) Na pozycji Chemin-des-Dames; 11) Wiosna 1917; 12) Między lejami flandryjskiemi; 13) W Galicji; 14) Oznaki zbliżającej się ofensywy; 15) Koniec.

RECOULY RAYMOND. — *Le mémorial de Foch. Mes entretiens avec le Maréchal. Paris, 1929, Edition de France. Str. VII, 343. — C. B. W. 113.893/II.*

Są to wspomnienia, poświęcone osobie zmarłego marszałka Focha i stanowiące treść rozmów z nim autora. Zawierają epizody z życia Focha w okresie wojny światowej, charakterystykę jego, jako wodza i jako człowieka, jego poglądy na szereg zagadnień i osobistości oraz wyjaśnienia jego co do ważniejszych wydarzeń wojny światowej, zawieszenia broni, konferencji pokojowej i stosunków powojennych.

Książka, w większej swej części czytana i zaaprobowana przez zmarłego marszałka, zawiera jego portret i odbitkę stronnicy tekstu z jego autentycznemi poprawkami.

Składa się z przedmowy i 56-ciu rozdziałów.

Rapport Maréchal Commandant en Chef les Armées françaises du Nord et du Nord-Est sur les opérations en 1918. — Les arrières. Documents annexes. 3 graphiques, 1 carte. — La campagne défensive. Les arrières. Pièces annexes — La campagne offensive. Les arrières. Pièces annexes. Paris, b. r:, Imprimerie Maréchal 3 tomy: str. 147, 319 i 256. — C B. W sygn. 153.501/III.

Jest to trzecia i ostatnia część urzędowego raportu głównodowodzącego francuskiemi armjami północnemi i północno-wschodniemi (marszałka Pétain'a) o kampanji 1918 r. na froncie zachodnim (patrz Wojskowe Wiadomości Bibljograficzne T. VI zeszyt 2/1929 r. str. 11 — 12 i zeszyt 3/1929 r. str. 14), poświęcona organizacji i pracy tyłów od końca 1917 roku do końca wojny światowej i obejmująca: organizację terytorjum oraz podział jego między armjami francuskiemi a sprzymierzonemi, organizację komunikacyj, służby: artylerji, inżynierji, inten-

tentury, zdrowia, poczt polowych, drogowej, samochodowej i kolejek wąskotorowych do końca 1917 roku, stacje rozdzielcze, wyposażenie frontu, transporty, robociznę, organizację zniszczeń, terytorjum i komunikacyj oraz działalność poszczególnych służb podczas kampanji obronnej i kampanji ofensywnej 1918 roku.

Praca składa się z 3-ch tomów, z których pierwszy zawiera tekst raportu (109 str.), 15 dokumentów (str. 110 — 147), 3 wykresy i mapę ruchu kolejowego; drugi stanowi zbiór 194 dokumentów do kampanji obronnej, datowanych od 12 października 1916 r. do 17 lipca 1918 r., trzeci zawiera 167 dokumentów dotyczących kampanji ofensywnej i noszących daty od 20 lipca do 19 listopada 1918 roku.

YOUNG FILSON, *lieutenant de vesseau auxiliaire. — A bord des croiseurs de bataille. Traduit par René Lévaique, capitaine de corvette et Maurice Allain, commissaire-interprète de la Marine. <Collection de mémoires, études et documents pour servir à l'histoire de la guerre mondiale>. Paris, 1924, Payot. Str. 229. — C. B. W. sygn. 27.972/II.*

Jest to studjum specjalne z zakresu historji wojny światowej, poświęcone opisowi życia oraz działalności bojowej krążowników angielskiej marynarki wojennej na morzu Północnem w ciągu krótkiego, ale ważnego dla tej marynarki okresu zimowego 1914 — 1915 roku, gdy się ujawniły jej braki i przedsięwzięte zostały pierwsze środki zaradcze, a zawierające charakterystykę stosunków w korpusie oficerów marynarki angielskiej i w admiralicji zarówno przed wojną, jak i podczas wojny światowej.

Autor, publicysta angielski, w ciągu omawianego przez siebie kilkomiesięcznego okresu wojny światowej, jako ochotnik-kapitan pomocniczy marynarki przydzielony do admirała Beatty, pracę swoją oparł na własnych spostrzeżeniach, wspomnieniach i notatkach, oraz na opracowaniach wyższych oficerów marynarki angielskiej i niemieckiej.

Książka składa się z przedmowy autora i z 16-tu rozdziałów następujących: I — Lata poprzedzające wojnę; II — Krążowniki; III — Moje nagłe wstąpienie do marynarki wojennej; IV — Invergordon i morze Północne; V — Historje morskie; VI — Rejd na Hartlepool i Scarborough; VII — Zatoka Fort (Firth of Forht); VIII — Boże Narodzenie na morzu; IX — Nowy Rok; X — Na pokładzie; XI — Bitwa na Dogger Bank: wstęp; XII — Bitwa na Dogger Bank: pościg; XIII — Bitwa na Dogger-Bank: powrót; XIV — Zmiany; XV — Pierwsza wiosna; XVI — Podstawy przyszłości.

LAURENS ADOLPHE, *capitaine de frégate, chef de la Section Historique de l'Etat-Major de la Marine. — Précis d'histoire de la guerre navale, 1914 — 1918. Préface de M. Georges Leygues, ministre de la Marine. Avant-propos de Paul Chack, capitaine de frégate, chef du Service Historique de la Marine. Avec 4 sartes. <Collection de mémoires, études et documents pour servir à l'histoire de la guerre mondiale>. Paris, 1929, Payot. Str. 300. — C. B. W. sygn. 113.888/II.*

Książka szefa sekcji historycznej sztabu francuskiej marynarki wojennej komandora-porucznika Laurens'a stanowi zarys operacyjno-historyczny udziału morskich sił zbrojnych Ententy i państw centralnych w walkach na morzu podczas wojny światowej, poprzedzony krótkiem omówieniem przedwojennych konwencyj morskich obu stron i zakończony dziejami zawieszenia broni na morzu.

Praca oparta jest na urzędowych źródłach francuskich i na pamiętnikach oraz opracowaniach francuskich i obcych.

Książka składa się z przedmowy ministra marynarki francuskiej Leygues'a, przedmowy szefa biura historyczengo tejże marynarki Chack'a, ze wstępu, dającego syntezę wojny morskiej lat 1914 — 1918, oraz z 6-ciu części następujących (podzielonych na rozdziały):

1914 r.: I — Zarządzenia przygotowawcze i mobilizacja; II — Działania na morzu Śródziemnem; III — Wojna morska na morzach północnych (Morze Półpółnocnych; III — Wojna pościgowa; IV — Wojna podwodna.

krążowników na Atlantyku, oceanie Spokojnym i Indyjskim); V — Formacje marynarzy na lądzie (marynarka francuska, angielska i niemiecka).

1915 r.: I — Wojna morska na morzu Śródziemnem (Dardanele, morze Czarne, Egipt, Syrja, Adrjatyk); II — Wojna morska na morzach północnych; III — Wojna podwodna; IV — Formacje marynarzy na lądzie (marynarka francuską i włoska).

1916 r.: I — Wojna morska na morzu Śródziemnem; II — Wojna na morzach północnych; III — Wojna pościgowa; IV — Wojna podwodna.

1917 r.: I — Wojna podwodna przeciwko handlowi (deklaracja niemiecka z d. 31 stycznia 1917 r., przystąpienie Stanów Zjednoczonych do wojny); II — Działania wojenne.

1918 r.: I — Wojna podwodna przeciwko handlowi; II — Działania wojenne (działania na Adrjatyku, na morzu Egejskiem, w Syrji, na morzu Północnem, zablokowanie Zeebrugge i Ostendy)

Od zawieszenia broni do pokoju: I — Zawieszenie broni z Niemcami (klauzule morskie zawieszenia broni); II — Zawieszenie broni z Austro-Węgrami; III— Zawieszenie broni z Turcją.

Na końcu książki znajdują się indeksy alfabetyczne: 1) nazwisk, 2) nazw okrętów i 3) nazw geograficznych, oraz 4 mapki.

SPIS DZIEŁ OMÓWIONYCH

	Str.
Apostol P. — Russian public finance during the war . . .	[illegible]
Ausbildungsvorschrift für die Artillerie	2
Bach M. — Politiko-ekonomiczeskije wzaimootnoszenija . .	9
Bernatzky M. — Russian public finance during the war . . .	9
Binder H. — Spionagezentrale Brüssel	3
Brusiłow A. A. — Moi wospominanija	14
Chara-Dawan Erenżen—Czingis-Chan kak połkowodiec . . .	[illegible]
Charles-Henry — L'armée Tchecoslovaqe	11
Chazanow A. — Bibljotiecznaja rabota w rotie	[illegible]
Cochin Denys — 1914 — 1922. Entre Alliés	13
Cywinskij G. F. — 50 liet w Impieratorskom fłotie	13
Czużak N. — Idieja woorużennogo wosstanija	7
Diagilew W. — Pribajkalje .	
Essen A. — Puti stroitielstwa S. S. S. R.	5
Fuller J. F. C. — Tanks in the Great war	15
Gejnrichs S. — Bataljonnaja artillerija	[illegible]
Gerbert K. — Die Kämpfe des Kaschauer VI Armeekorps .	14
Gratz G. — The economic policy of Austria-Hungary	7
Guberman S. — K tieorie kapitalisticzeskogo rynka	6
Gunther V. — Otto von Below	15
Haugk V. — Die Ausbildung der jungen Remonten	2
Jełygin W. — Politiczeskaja rabota w rotie	6
Kononowicz-Gorbackij W.—Obuczenije striełkowogo wzwoda	1
Kubanin M.—Klassowaja suszcznost' processa droblenija . .	8
Lamb H. — Dschingis Khan .	12
Lasswell G. — Tiechnika propagandy w mirowoj wojnie . .	4
Laurens A. — Précis d'histoire de la guerre navale 1914—1918	16
Lehmann Fr. — Wir von der Infanterie	15
Lichnowsky prince — Vers l'abîme	10
Lucieto Ch. — L'espion du Kaiser	4
Łacis M. — Agrarnoje pierienasielenije	5
de Méans F. — L'armée Tchecoslovaque	11
Michelson A. — Russian public finance during the war . .	9
Mordacq, gen. — Le commandement unique	4
Niemann A. — Kaiser und Heer	12
Pietraszewskij D. — Wosstanije Uota Tajlera	11
Poltzer Hoditz A. Graf. — Kaiser Karl	11
Rapport du Maréchal commandant en chef les armées françaises du Nord et du Nord-Est	15
Recouly R. — Le mémorial de Foch	15
Schrott L. — Die Vorbereitung auf die Wehrkreis-Prüfung	2
Schueller R. — The economie policy of Austria-Hungary .	7
Seeckt H. — Antikes Feldherrntum	3
Seeckt, gen. — Die Zukunft des Reiches	7
Sonderegger E. — Infanterie Angriff u. strategische Operation	5
Stranders V.—Wirtschaftsspionage der Entente	6

Szczegolew P. — Prowokator. Wospominanija i dokumienty o razobłaczenii Azefa . . 11
Unterrichtstafel für Gasschutz 2
Wegener W. — Die Seestrategie des Weltkrieges . . . 2
Younig Filson — A bord des croiseurs de bataille . . . 16
Zadaczi i pierspiektiwy kołchoznogo stroitielstwa . . 8